אנגעפירט פונ'ם לערער פארבאנד פון די אידישע וועלטלאכע שולן אין וויניפעג

יהוֹאָש

(שלמה בלומגארטן)

דער דיכטער שלמה בלומגארטן, אדער ווי ער איז באקאנט אונטער'ן פסעודאָנים יהואש, האָט דורכגעמאכט א לעבן פול מיט שטרויכלונגען, ביי מערע אנטוישונגען און פערזענלאכע שווערע ליידן. ווי דאָס רוב אידישע שרייבער אין זיין צייט. האָט ער ניט געהאט קיין רואיקע און סיסטעמאטישע דערציאונג. זיינע עלטערן אין דעם רוסישן שטעטל ווערזשבלאָווא, וואו ער איז אין 1870טן יאר געבוירן געוואָרן, האָבן אים געגעבן א פרומע אידישע דערציאונג, געשיקט אים אין חדר און שפעטער אין דער ישיבה.

קיינער פון יהואש'ס נאָענטער סביבה האָט ניט באמערקט, אז דער יונגער שלמה האָט שוין פון דעם 13־יאריקן עלטער אן געלערנט מיט גרויס התמדה וועלטלאכע למודים אין מיט ברען געשלונגען דייטשע און רוסישע ביכער.

אזוי האָט דער יונגער יהואש שטילערהייט און אן קיינעמס אויפזיכט זיך געגרייט צו זיין שפעטערדיקן לעבן און שאפן אלס גרויסער אידישער דיכטער אין דער גרויסער אידישער וועלט, אין דעם רוישיקן ניו־יארק. דאָס ערשטע מאָל האָט יהואש געדרוקט זיינע לידער אונטער דער רעדאקציע פון י. ל. פרץ אין דער "אידישער ביבליאָטעק". פרץ איז דאָמאָלסט געווען דער איין־און־איינציקער, וואָס האָט וואָרים אויפגענומען יהואש'ן און אים צוגעגעבן מוט צו שרייבן. ניט לאנג האָט אָבער יהואש רואיק געלעבט אין זיין היימישער סביבה. עס איז דאמאלסט געווען די בחלה־צייט אין אידישן לעבן אין רוסלאנד. אונטער די פרישע קלעפ פון פאָגראָמען און שרעק האָט זיך אָנגעהויבן א מאסן־לויפעניש פון רוסלאנד. אידן האָבן זיך געלאָזט לויפן אין דער וועלט אריין, אבי פטור צו ווערן פון דער שרעק פון הונגער און טויט אינ'ם צארישן רוסלאנד. מ'איז געלאָפן וואוהין מ'האָט נאר געקענט, ווער אין די לענדער פון מערב־אייראָפּע, ווער קיין לאנדאן און דער עיקר — קיין אמעריקע.

אין יאר 1890 איז אויך דער יונגער דיכטער שלמה בלומגארטן אוועק מיט'ן שטראָם קיין אמעריקע.

דאָ, אין אמעריקע האָט דער יונגער בלומגארטן לכתחילה אינגאנצן אויפגעהערט שרייבן. ניט־גלויבנדיק שטארק אין זיינע אייגענע דיכטערישע פעאיקייטן. ער האָט זיך נאָר געגומען צו געשעפט און געוואָרן א געשעפטס־מאן . . . ווען ער איז אָבער אין יאר 1900 געפערלאך קראנק געוואָרן און געמוזט צוליב דעם יאָר לאנג פארברייגגען אין דענווער, קאָלאָראדאָ, האָט ער זיך ווידער געגומען צו דער פען. פון דער צייט אָן האָט שוין יהואש מער נישט אויפגעהערט צו שרייבן און שאפן. באריכטערנדיק אזוי ארום די אידישע ליטעראטור מיט נייע אוצרות פון קונסט־ווערק, מיט נייע בילדער און מאָטיוון פון לעבן.

דער עיקר האָט יהואש געשריבן לידער. זיינע לידער זיינען כמעט אלע פול מיט אידייען און געדאנקען און לויט זייער אינהאלט בכלל קענען זיי פארערכנט ווערן צו די שענסטע אידישע שאפונגען פון אונזער צייט. האָבנדיק א טיפן אויג און א פיינעם חוש פאר די פארבן און קלאנגען פון דער נאטור, האָט ער אָנגעשריבן א רייע נאטור שילדערונגען, וואָס האָבן ניט קיין גלייכן אין דער אידישער ליטעראטור.

יהואש האָט אויך א סך איבערגעזעצט פון דער ענגלישער ליטעראטור. זיין איבערזעצונג פון לאָנגפעלאָוס "הייאוואטא" איז אזוי קינסטלעריש אז עס פילט זיך אין איר דער רזמס און קאָלאָרעט פונ'ם אריגינאל. ער האָט אויך איבערגעזעצט זייער א סך "פאבלען" און אָנגעשריבן פיל אייגענע.

אין זיינע באלאדעס און פאָלקס־לעגענדעס האָט יהואש געגעבן א וואונדערבארע שילדערונג פון דעם פארגייענדיקן אידיש־פאטריארכאלן לעבן, מיט אלע זיינע נאאיווע, קינדישע און פאנטאסטישע גלויבונגען.

דאָס לעצטע און גרעסטע ווערק פונ'ם פארשטארבענעם גרויסן אידישן דיכטער איז זיין מייסטערהאפטע איבערזעצונג פון תנ"ך. העכער 20 יאר האָט יהואש געארבעט איבער דער איבערזעצונג. דער תנ"ך איז שוין פאר יהואש'ן געשריבן געוואָרן אין אידיש. עס זיינען געווען צייטן ווען קריסטלאכע מיסיאָנערן האָבן געזוכט דורך זייערע אידישע תנ"ך איבערזעצונגען צו צוקומען צום אידישן עולם. מ'האָט אויך איבערגעזעצט דעם תנ"ך פאר אידישע פרויען און "פראסטן עולם" וועלכע קענען ניט קיין העברייאיש . . . אין די איבערזעצונגען האָט זיך אָבער ניט געפילט קיין דרך־ארץ צו דעם אידישן טעקסט, מ'האָט נאָר געוואָלט איבערגעבן דעם אינהאלט, מער ניט. אין די נייע צייטן האָבן אנדערע גרויסע אידישע שרייבער געפרואווט געבן קינסטלערישע אידישע תנ"ך איבערזעצונגען, וואָס זאָלן אויך לויט דער פאָרם און שיינקייט אָפּשפיגלען דעם אריגינאל. דאָס זיינען אָבער אלץ געווען קורצע ארבעטן, טיילווייזע איבערדיכטונגען. יהואש איז אין דער נייער אידישער ליטעראטור דער איין־און־איינציקער וואָס האָט אונז געלאָזן די ווערטפולע ירושה — די איבערזעצונג און איבערדיכטונג פון גאנצן תנ"ך. און אזוי ארום ווידער מעגלאך געמאכט דעם אידישן פאָלקס לייענער צו געניסן פון די וואונדערבארע און קינסטלערישע קאפיטלאך, וואָס געפינען זיך אין א גרויסער צאָל אין תנ"ך. היינט־צו־טאָג לערנען שוין אידישע קינדער דעם תנ"ך פון יהואשעס איבערזעצונג, וועלכע דערמאָנט אין פיל פאלן די לייטערקייט און פרישקייט פון אריגינאל.

ש. ר—ט.

באנוצט זיך מיט די קאָלומס
— פון —
"דאָס אידישע וואָרט"
פאר אלע
היימישע און געשעפט
אנגעלעגנהייטן

פון וואך צו וואך

2טער יאָרצייט נאָך נאָמבערג

צום צווייטן יאָרצייט נאָך ה. ד. נאָמבערג ("דאָס בוימעלע", "דאָס בלימעלע", "שוואַרצע־בלויע איינעלאך", "נביא" און נאָך זאכן פאר קינדער) זיינען א סך אר־טיקלען, שרייבער, און אידישע קולטור־טר־ער וואָס וואוינען אין וואַרשע, געקומען צו זיין קבר און דערמאָנט די גרויסע פאר־דינסטן זיינע פאר דער אידישער קולטור. די מצבה איז נאָך ניט פארטיק, ווען זי וועט פארטיק ווערן וועט דורכגעפירט ווע־רען א נאָמבערג־טאָג.

די אידישע שול אין לעטלאנד

לויט דעם באריכט, פארעפנטלאכט צום 10 יאריקן יובילײ פון אידישער קולטור אויטאָנאָמיע (דאָס רעכט אנצופירן מיט שולן, קולטור פאראיינען, אוונט קורסן, אויפ'ן חשבון פון מלוכה קאסע אין לעט־לאנד) וויזט זיך ארויס, אז אין 1920 זיינען געווען 21 שולן, מיט 180 לערער און 4157 תלמידים, אין 1929 שוין 85 שולן, מיט 599 לערער און 10,583 שי־לער. די שולן זיינען דאָרטן טאָג שולן, אלע לימודים ווערן געפירט אין אידיש א חוץ שפראכן.

א לופט שיף אָן פליגל

דער רוסישער אינזשענער סטרעלניקאָוו, וועלכער וואוינט אין פאריז, האָט מודיע געווען די וויסנשאפט וועלט, אז ער האָט דערפינדן א מאָדל פון א לופט־שיף, וואָס וועט זיך באוועגן אָן פליגל.

25 הייזער מיט 150 מענשן זיי־נען איינגעזונקען געוואָרן אין דער שיינער שטאָט ליאָן

ניט לאנג צוריק איז פארגעקומען אן איסטערלישע קאטאסטראפע אין דער פראנצויזישער שטאָט ליאָן. עס איז איינ־געזונקען געוואָרן א גאנצער טייל פון דער שטאָט.

אין מיטן נאכט, צווישן 1 און 2 אזייר־גער איז אומגעפאלן דער גרויסער האָטעל "וועראָל", וועלכער איז פול געווען מיט געסט. אונטער די חורבות זיינען געלעגן מענשן, וועלכע האָבן געשריען, געקרעכצט, מען האָט ארויסגערופן פארשיידענע רע־טונגס־אָפּטיילונגען. מען האָט זיך גענר־מען ראטעווען די מענשן.

בעת דאָ איז פארגעקומען די רעטונגס־ארבעט, זיינען ווידער איינגעפאלן הייזער אין ווייטערדיקע נאסן. 35 מענשן זיינען געשטאנען ביי חורבות און זיך פארנומען מיט ראטעווען די מענשן פון אונטער די חורבות.

פלוצלונג איז ווידער איינגעפאלן א הויז און ארויפגעפאלן אויף די רעטער. עטלאכע צענדליק מענשן זיינען ווידער באגראבן געוואָרן.

עס איז אויסגעלאָשן געוואָרן די עלעק־טריק. עס איז געוואָרן חושך אין אלע גאַ־סען. ס'האָבן זיך געטראָגן געשריען. עס איז געווען א גוואלדיקער פחד. קיינער האָט ניט געוואוסט, וואָס דאָ קומט פאר — ווער שליידערט עס אין דער ערד אריין די מויערן איינעם נאָכ'ן אנדערן. ארום און ארום זיינען געשטעטערט געוואָרן 25 מויערן 6־און־7־שטאָקיקע. די הייזער זיינען טיף איינגעזונקען אין דער ערד. מענשן זיינען ארומגעלאָפן מיט לאמטער־נעס, מיט שטורקאצן. מען האָט ניט גע־וואוסט, וואו זיך צו באהאלטן.

וועגן די סיבות פון דער קאטאסטראפע זיינען דאָ פארשיידענע מיינונגען. טייל זאָגן, אז די גרויסע פארפלייצנדיקע רעגנס האָבן אונטערגעשוועכט און ווייך געמאכט דעם באדן אונטער די הייזער, און דאר־ער זיינען זיי איינגעזונקען. טיפע גרי־בער, וואָס האָבן זיך געשאפן אונטער איין הויז, האָבן שוין געבילדעט רואיגע אונ־טער די איבעריקע הייזער — איין הויז־זאל האָבן געשלעפט דאָס אנדערע.

עס איז דאָ אויך א מיינונג, אז דאָס איז פארגעקומען צוליב אן איינגארטיקער ערד־ציטערניש, וועלכע איז פארגעקומען אין דער טיפעניש פון דער ערד.

עס איז אינטערעסאנט, אז דער פראָ־צויזישער נאָלאָג ציפער, האָט מיט עט־לאכע יאָר צוריק פאראויסגעזאָגט די קאָ־טאסטראפע. ער האָט אויפמערקזאם גע־מאכט אויף דעם, אז דער בארגיקער שטח, וואָס הייבט זיך איבער די ברעגעס פון טייך סאָבען, וועט זיך אראָפּלאָזן, ווייל זיין זאמד פונדאמענט איז שטארק אָפּגע־שוואכט געוואָרן. ער האָט געוואָרנט, אז עס וועלן אנהויבן זינקען הייזער, וועלכע שטייען אויף דעם דאָזיקן באדן. מען האָט אבער ניט געלייגט די נויטיקע אויפמערק־זאמקייט אויף די אנווייזונגען פון געלערנ־טען.

ה. ד. נאָמבערג ביבליאָטעק

די ערשטע ה. ד. נאָמבערג־ביבליאָטעק אין פוילן, וועלכע איז אין 3טן טאָג נאָך דעם שרייבערס טויט געגרינדעט געוואָרן אין גארשקאָוויץ און ציילט איצט שוין ביז 500 ביכער פון די איראָפּייאישע און אידישע שרייבער, האָט אויף דער סרוייער־אקאדעמיע. וואָס איז פארגעקומען שבת, דעם 7טן דעצעמבער אין איינעגעם לאָקאל, אנגענומען איינשטימיק א רעזאָלוציע: צו שיקן א דעלעגאציע מיט א קראנץ צו דער אנטהילונג פון דער מצבה, וואָס דארף אין קורצן געשטעלט ווערן אויפ'ן קבר פון ה. ד. נאָמבערג אין וואַרשע.

ליידער

פרימאָרגן

פון ליאָווע ניצבערג

אויפ'ן מערב איז נאָך טונקל,
אויפ'ן מערב איז נאָך קאלט.
שיינט די זון שוין אויפ'ן מזרח,
מיט גאָלד באשפריצט פעלד און וואלד.

ס'איז פרימאָרגן, ס'שטעטל שלאָפט נאָך,

ס'איז נאָך איצטער זייער פרי,
דורך די שטילע, שמאָלע געסלאך
טרייבט דער פאסטוך נאָך די קי.

און די פייגעלאך, זיי פישטשען,
ס'איז א פרייליכער געזאנג,
אויף זייער לשון זיי באגריסן
מונטער גאָר דעם „זון־אויפגאנג.

ווען עס כאפט זיך אויף דער האן,
ווערט ער זייער שטארק דערפרייט,
ער א קלאפ זיך מיט זיי פליגל,
צו דער זון ער לוסטיק קריית.

און עס איז די גאנצע וועלט
מיט זונען־שטראלן דורכגעוועבט
און עס ווערט דאָן פרייליאך, לוסטיק
יעדער זאך, וואָס נאָר עס לעבט.

ענטפערס

חיים שמואל סעגלמאן, וויניפעג.

דיין דערציילונג וועגן דעם שטעטל "קאָ־באלט" איז אינטערעסאנט, מיר קאָנען עס אבער ניט דרוקן, ווייל ס'איז נישט פאר־עדיקט. שיק צו דאָס איבעריקע, וועלן מיר עס דרוקן.

איטעלע ניק, וויניפעג.

שרייב עפעס אן אינטערעסאנטערע זאך.

ריווזעלע אָלעניק, וויניפעג.

דיין מעשה'לע קאָנען מיר נישט דרוקן, ווייל דיין קינדער האָבן אזעלכע מעשה'לאך שוין געלייענט אין זייערע לערנביכלאך.

כענצעלע גיטערמאן, ליפטאָן.

דיין לידעלע איז נאָנץ שיין, נאָר מיר קאָנען עס נישט דרוקן, ווייל לידער דארפן נאָך שענער אָנגעשריבן ווערן. אז דו וועסט אנשרייבן א שענער לידל, שיק עס צו.

אברהם פאָזין, וויניפעג.

דיינע מעשיות וועגן דעם הינטל "באָס־טער" וועלן מיר נישט דרוקן. פאר וואָס שרייבסטו מיט א בלייפעדער? שרייב בעסער וועגן דיין ארבעט אין שול, וועגן דיינע חברים און לערער.

טעוול דובאָוו, וויניפעג.

דיין יאנקל איז ניט קיין לייגנער. דיין מעשה'לע וועגן אים, וועט נישט געדרוקט ווערן.

נעסי שרייבער, וויניפעג.

דיין לידעלע וועלן מיר דרוקן אן אנ־דערע מאָל. דיין בריוועלע אויך. אז דו וועסט אונז נאָך עפעס צושיקן זאָלסטו שרייבן מיט טינט.

שרה'לע ליבקינד.

דיין בריוועלע צו די קינדער, וועלן מיר דרוקן.

ש. ראבקין, פארטרעזש לא פריידי

דיין שפאציר וועט דיין געדרוקט אין די קומענדיקע נומערן.

שאראדע נו. 12

1) דער באליבטער הומאריסט־שרייבער ביי די אידן.
2) א באוואוסטער פרייהייטס־קעמפער פון דער רוסישער רעוואָלוציע.
3) א חיה וואָס האָט ליב עסן שעפסן.
4) דער זיידע פון דער אידישער ליטע־ראטור.
5) א באוואוסטער אידישער גרויסער געלערנטער וועלכער איז די לעצטע צייט געקומען קיין אמעריקע.
6) א וואָרט וואָס רעדט זיך ארויס ווען מען וויל ס'זאָל זיין שטיל.

די ערשטע אותיות פון די ווערטער דארפן צונויפשטעלן א נאָמען פון א שריי־בער, וועמענס 50־יאריקער יובילייאום הייט איצט געפייערט.

צוגעשטעלט דורך
ברייגטשע מענאכאווסקי.

ענטפערס אויף דער שאראדע נו. 10 (פרייטאג, דעם 26טן דעצ., איז "דלילה".

ריכטיק געענטפערט האָבן: חיים ראב־קין און חיים שמואל סעגלמאן.

ריכטיק געענטפערט אויף שאראדע נו. 9 (איינשטיין) האָבן חיים ראבקין, און חיים שמואל סעגלמאן.

פיינט אייער
הויז איצט
שיין, גוט און ביליק
ראיעלע ארבעט און צופרידנהייט
MAX GORDON
484 FLORA AVE.

רעטענישן

46. צוויי ברידער זיצן אויף א בוים און זעען זיך ניט.
47. פיר ברידער טראָגן איין היטל.
48. הונדערט ברידער אָן א מאמען שטייען געבונדן אלע צוזאמען.
49. פיר דאמען יאָגן זיך און קאָנען זיך ניט דערייאָגן.
50. א דאמע זיצט אויפ'ן דאך און רוי־כערט א ליולקע.

ענטפערס אויף די רעטענישן פון פריי־טאָג, דעצעמבער דעם 26טן, זיינען:

נו. 36 — א קוימענקערער; נו. 37 — א מענש קליינט אין גלאָק; נו. 38 — אן איי; נו. 39 — דער הימל, די שטערן און די לבנה; נו. 40 — א פיש; נו. 41 — א ליכט.

ריכטיק געענטפערט אויף צוויי רעטענ־שען האָט חיים ראבקין.

א היים!
ווען איר זייט אוועק
פון דער היים
אין
לעווינס כשר רעסטאָראן
47—49 מארטא סט.
בלויז די סאמע פרישע און בעסטע פראָדוקטן ווערן געגעבן אין אונ־זערע מאָלצייטן און שטיינס כשר בהכשר הרבנים
ליכטיקע ציימערן פאר נעסט מיט דער בעסטער באדינונג
פאר חתונות, פארטיעס, באנקעטן אז. וו. האָבן מיר די פיינסטע אקאָמאָדייישן מיט א טאנץ פלאר פאר 100 פאראָאד
מיר שטעלן צו מאָלצייטן פאר אלע אינטערעסענטן אויף אויסער אונזער איינגעגעם פראָאיז
Levin's Commercial
Kosher Restaurant
47-49 MARTHA ST. PH. 25 219

זויערקייט
נאָך מאלצייטן
זעדט פטור פון אייער שרעק פאר ווייטיק נאָכן עסן. עסט אָן מורא פאר "אומפארדייאונג", זויערן מאָגן, אומאנגענעמקייט פון גען און קאָפּ־ווייטיקן.
ווען אייער שפייז זויערט, ווערט "ניט־אנגענעם", לייגט ווי א שטיק אין אייער מאָגן, איז עס א צייכן פון צו־פיל זויערקייט. איר דארפט ניט אנגע־מען קיין גראָבע מעטאָדן — נעמט אנ־שטאט דעם אָן אנטי־עסיד וואָס וועט קאָרעגירן דעם צושטאנד. פיליפּס' מילק אָף מאָגנעזיא.
א דאמע זיצט אויפ'ן דאך און רוי־כערט א ליולקע.
עכטע מילק אָף מאָגנעזיא איז שטענ־דיק א פליסיקייט — קיינמאָל ניט א טאבלעט. גיט אכטונג אויף דעם נאָמען פיליפּס' אויף דעם "רעפּער" און פעלשט.

די טראגעדיע פון א רויטער מיידל צוליב א ווייסן

די אינדיאנער אין אמעריקע, איבער־הויפט די עלטערע צווישן זיי, ווייסן, אז ווען נאָר א ליבע ווערט פארפירט צווישן אן אינדיאנער מיידל און א "ווייס", ענדיקט זיך עס אלע מאָל מיט טעו", ענדיקט זיך עס אלע מאָל מיט אן אומגליק, ווארנען זיי דערויבער ערע קינדער ניט צו פארליבן זיך אין מיטגלידער פון דער ווייסער ראסע.

זינט די פילגרימס האָבן געלאנדעט אויפ'ן אמעריקאנער קאנטינענט און פאָקאהאנטאס, די באַרימטע אינדיאנער מיידל, איז אוועק צו די ווייסע, ווידער האָלן זיך אזעלכע טראגעדיעס זייער אָפט און יעדע פון די דאזיקע ראָמאנ־טישע ליבעס באשטעטיגן די ווארנונג פון די עלטערע אינדיאנער. דאָך הערט זיך די יוגנט ניט צו. יונגע מענשן אימע־וועמעס אדערן עס פליסט הייס בלוט, הערן זיך זייער זעלטן צו צו דעם וואָס שכל'דיקע מענשן זאָגן.

אט אזא טראגעדיע האָט זיך ניט לאנג צוריק אָפּגעשפּילט מיט אן אינדי־אנער מיידל, מיטן נאָמען העלען מאָזעס, וועלכע איז פאראורטיילט געוואָרן צו צען יאָר פריזאָן פאר דערמאָרדען איר מוטער.

העלען, וועלכע שטאמט פון אן אלטן אינדיאנער שבט, האָט זיך פאר ליבט ביז איבער די אויערן אין א שכנ'ס א אינגל, איינער קלארענס הארטלי, וועלכער האָט איר אויסגעוויזן קענן־זייטיקע ליבע. צומאָל פלעגן זיי וואנדערן צוזאמען אי־בער די פעלדער און די פרייע לופט האָט ניט זעלטן איינגעוואָסן אין זיך זייערע הויכע ליבעס געשפּרעכן.

דער מיידל'ס פאטער און מוטער האָ־בען וועגן דעם ניט געוואוסט. דאָס פאָ־רעל האָט געהאלטן זייער ליבע בסוד סו־דות. ביז עס איז געקומען א פרימאָרגן, ווען די מוטער איז אנגעקומען הינטערן מיידל, איז אוועק צו די ווייסע, ווידער האָלן זיך אזעלכע טראגעדיעס זייער אָפט און יעדע פון די דאזיקע ראָמאנ־טישע ליבעס באשטעטיגן די ווארנונג פון די עלטערע אינדיאנער. דאָך הערט זיך די יוגנט ניט צו. יוגנט